

Pál apostol nyugtalanító öröksége

SIMON TAMÁS LÁSZLÓ

Az egyházon belüli feszültségek és az emberiség egysége

1963-ban született. Bencés szerzetes, teológus. A Pontificio Ateneo Sant'Anselmo (Róma) tanára.

Kr. u. 54. október 12-én Claudius császár meghalt. Megmérgezték. A gyilkosságnak ugyan nem Nero volt a kezdeményezője, de vélhetőleg tudott róla. Suetonius arról is hírt ad, hogy Nero Claudius „sok rendelkezését, intézkedését mint valami örült vagy beszámíthatatlan ember utasításait, érvénytelenítette”.¹ Ezek között lehetett az a Kr. u. 49-re datált ediktum is, amellyel Claudius eltávolította a római zsinagógákban viszályt szító zsidókat. A távozásra kényszerülők közül többen zsidókeresztények voltak. Ekkor kellett elhagyniuk a fővárost Priscillának és Aquilának is, akikkel Pál Korintusban találkozott,² majd Efezusban is együtt dolgozott,³ és akiket a Róm megírásakor már ismét az *Urbs*-ban találunk,⁴ alkalmasint az Apostol érkezését előkészítendő. Amikor Claudius halála után a zsinagógák tagjaiból kialakult római *ekklésziák*, keresztény gyülekezetek tagjai visszatérhettek a Birodalom fővárosába, azzal kellett szembesülniük, hogy az *ekklésziák* összetétele gyökeresen megváltozott. Míg az ediktum előtt többségben voltak a zsidókeresztények, Claudius halála után a pogánykeresztények szám-beli fölénye szembeszökő lett.⁵

Nem lenne érthető Pál helyzete és igehirdetői stratégiája az első keresztény misszió problémáinak vázlatos bemutatása nélkül. Az egész Mediterraneumot behálózó keresztény egyházak kialakulását nyom követve többen arra a következtetésre jutottak, hogy a korábban használt zsidó *vagy* pogány, zsidó kultúra *vagy* hellenista kultúra poláris szembenállását tételező szemléletmód félrevezető. Meghamisítja a történeti valóságot, ugyanis Nagy Sándor széteső birodalmának az utódállamaiban élő zsidók nagy része erőteljesen hellénizálódott. A ptolemaioszok és a szeleukida uralkodók egyaránt a hellénista kultúrát és a korra amúgy is jellemző vallási szinkretizmust birodalmuk összetartásának szolgálatába állították. Sikerük részben annak volt köszönhető, hogy a palesztinai, sőt jeruzsálemi zsidóság politikai súllyal rendelkező rétege hatalmának biztosítása érdekében — vagy éppen a politikai hatalom megszerzéséért — hajlandó volt kollaborálni az aktuális idegen uralkodó politikájával.

Az apostolok Jeruzsálemben, majd a diaszpóra városaiban először a zsidókhöz fordultak igehirdetésükkel. Rövid idő elteltével azonban nyitottak a pogányok felé is. Ehhez a nyitáshoz el sem kel-

¹Suetonius:

Caesarok élete, VI.33.

Európa, Budapest, 1961.

²ApCsel 18,2.

³1Kor 16,19.

⁴Róm 16,3.

⁵Claudius

valláspolitikájának a

kereszténység

formálódásában betöltött

szerepét illetően az egyik

legalaposabb monográfia

D. Alvarez Cineira: *Die*

Religionspolitik des

Kaisers Claudius und die

paulinische Mission.

Herder, Freiburg – Basel

– Wien, 1999.

⁶Vö. ApCsel 10,2,22;
13,26.43.50;
16,14; 17,4.17.

⁷Paula Fredriksen:
*Judaism, the
Circumcision of Gentiles,
and Apocalyptic Hope.
Another Look at
Galatians 1 and 2.* JTS
42 (1991), 532–564, 535.

⁸Erről lásd Raymond E.
Brown – John P. Meier:
*Antioch and Rome.
New Testament Cradles
of Catholic Christianity.*
Paulist Press,
New York, 1983.

⁹Gal 2,8; Rm 1,13; 15,16.

¹⁰Raymond E. Brown –
John P. Meier: i. m. 2–9.

¹¹Vö. ApCsel 11,2; 15,5;
Gal 2,4. Ez utóbbi szöveg-
hely jó mutatja, hogy tevé-
kenységük nem korlátozó-
dott Jeruzsálemre, hanem
még Kis-Ázsia olyan távoli
tartományába is eljutottak,
mint Galácia. A *Fil* utalásai
(1,15skk; 3,2–21) csak
megerősítik, hogy volt
a pogányok között olyan
misszió, amely homlok-
egyenest szembeállt
Pál szemléletmódjával.

¹²Gal 2,13; ApCsel 15,39.

¹³ApCsel 20,6.16.

¹⁴ApCsel 21,26.

lett hagyniuk a zsinagógát. A diaszpóra zsinagógaiban ugyanis álta-
lános volt a pogányok, az úgynevezett „istenfélők” jelenléte.⁶ Ezek
az istenfélők nem voltak prozeliták, azaz a zsidók nem tekintették
őket a zsidósághoz tartozónak. Szimpatizánsok voltak, akik saját el-
határozásukból magukévá tettek bizonyos zsidó szokásokat, mint
például a szombat vagy bizonyos, ételek rituális tisztaságára vonat-
kozó rendelkezések megtartását. Mindazonáltal a *halachún*, a zsi-
dóktól és a prozelitáktól megkövetelt jogrenden kívül álltak.⁷ Kö-
vetkezésképpen nem a Pál által képviselt pogánymisszió jelentette
az egyetlen teológiaiilag is átgondolt nyitást a nem zsidók felé.⁸ Bár
Pál többször úgy mutatkozik be, mint a „pogányok”, a „körülmeté-
letlenek apostola”,⁹ az első keresztények közül másokat is foglal-
koztatott az a kérdés, hogy mi a következménye a Jézusban való hit-
nek a mózesi Törvény megtartását illetően. Éppen ezért elnagyolt a
zsidókeresztény, pogánykeresztény megkülönböztetés. Sokkal in-
kább mindkettőnek különböző árnyalatairól lehetne, kellene be-
szélni. Raymond E. Brown és John P. Meier¹⁰ legalább négy csoport-
ot tart elkülöníthetőnek. Mind a négyet zsidókeresztények és a
pogányok közül megtért híveik alkották.

Az elsőbe azok sorolhatók, akik ragaszkodtak a mózesi Törvény
maradéktalan megtartásához, beleértve a körülmetélést is. Ezek az
„ultrakonzervatívok” úgy vélték, aki részesedni akar a Jézus által
meghirdetett és megkezdett messiási kor áldásaiban, annak először
zsidóvá kell lennie.¹¹ A második tagjai, bár nem ragaszkodtak a kö-
rülmeteléshez, néhány jellegzetesen zsidó szokást és magatartás-
formát a pogányoktól is megkívtak. A legrészletesebben az Ap-
Csel 15 ismerteti álláspontjukat. Ennek a csoportnak a missziós
tevékenységére több utalást is találunk az Újszövetségben. „Jakab
emberei” például zavart keltettek Antiókhiaiban (Gal 2,12). A har-
madik álláspont képviselői sem a körülmetélést, sem a „kóser” elő-
írások megtartását nem kívánták meg. Annak ellenére, hogy az Ap-
Csel 15,22 azt sejteti, Pál és Barnabás is elfogadta Jakab álláspontját,
a Gal 2,11–14 világossá teszi: jóllehet Barnabás engedett, Pál követ-
kezésként ragaszkodott álláspontjához. Ő ugyanis nem követelte
meg, hogy a keresztények tartózkodjanak a bálványoknak áldozott
hústól (1Kor 8). Pál ebben a kérdésben nem tűrt ellentmondást
misszióstársai körében. Nyíltan szembeszállt Péterrel (Gal 2,11),
nem dolgozott többé együtt Barnabással.¹² Antiókhiaiban magára
maradt. Pál tehát liberálisabb nézetet képviselt, mint Jakab és Péter.
Szerinte ugyanis Krisztus megszabadította a benne hívőket a „Tör-
vény átkától” (Gal 3,10–13), vagyis attól a büntetéstől, amit a Törvény
azok számára helyez kilátásba, akik nem tartják meg minden ren-
delkezését. Ennek ellenére Pál nem mondható szélsőségesen liberá-
lisnak a Törvényt illetően. Megtartotta ugyanis a zsidó ünnepeket.¹³
Továbbá, a Jeruzsálemben lakó zsidókeresztény vezetőkhez hason-
lóan felment a Templomba imádkozni.¹⁴ Buzgó farizeusnak tartotta
magát, akit maguk a farizeusok is maguk közül valónak ismertek

¹⁵ApCsel 22,3–5; 23,6.

¹⁶ApCsel 6,1–6; 7,47–51.

¹⁷ApCsel 9,29.

¹⁸2Kor 11,22; Fil 3,5.

¹⁹Róm 15,26; 1Kor 16,1;

2Kor 8,20; 9,1.12.13.

²⁰Természetesen az más kérdés, hogy Pált ellenfelei ezzel a csoporttal hozzák kapcsolatba (ApCsel 21,20–21).

²¹ApCsel 11,19–20.

²²ApCsel 7,48–50.

²³Jn 12,20–24

²⁴Itt és a továbbiakban az újszövetségi idézetek forrása: *Újszövetség*. Bencés Kiadó, Pannonhorma, 42017.

²⁵Vö. Róm 16,21.

el.¹⁵ Nem tartozott a Templommal szemben ellenséges érzületet tápláló „hellénisták”, görög nyelvű zsidók¹⁶ csoportjához, sőt szemben állt velük.¹⁷ Zsidónak tartotta magát,¹⁸ és *collectát*, gyűjtést szervezett a jeruzsálemi gyülekezet számára,¹⁹ amit Jakab, az egyik leginkább templomcentrikus apostol, nehezen fogadott volna el, ha Pál teljesen figyelmen kívül hagyta volna a zsidó rítusokat. Végül a negyedik csoportot azok alkották, akik nem kívánták meg a hozzájuk csatlakozóktól sem a körülmetélést, sem a zsidó étkezési rendelkezések megtartását, és nem tulajdonítottak jelentőséget sem a templomi kultusznak, sem a zsidó ünnepeknek. Tehát van az Újszövetségen belül egy Pálnál is radikálisabb csoport.²⁰ Ide tartoznak azok a „hellénisták”, akikről az ApCsel 6,1–6 beszél, s akikről tudjuk, hogy missziót végeztek a pogányok között.²¹ Olyan Jézusban hívő zsidókról van szó, akik erősen a hellénista kultúra hatása alatt álltak, és sokan közülük kizárólag a görög nyelvet ismerték. István diakónus beszéde jól összefoglalja a Templommal szembeni ellenséges magatartásukat.²² Ennek az álláspontnak a nyomai felbukkannak a *Jn*-ban, illetve a *Zsid*-ben. Szinte biztos, hogy mind a *Jn*-t, mind a *Zsid*-t zsidókeresztények írták, sőt János megtérő pogányokat is szem előtt tart,²³ de egyikük szerzője sem gondolkodhatott úgy a pogányok és Izrael kapcsolatáról, mint ahogy Pál a Róm 11,24-ben, amikor a hitre tért pogányokat Izrael nemes olajfájába beoltott vadolajfaágnak nevezi.

A Claudius ediktuma nyomán megváltozott (vallás)politikai hangulattal Pál alkalmasint Tessalonikában találkozott először (ApCsel 17,1–8). A Jézust mint Messiást hirdető Pált és Szilást befogadó és igehirdetésüket nyitott szívvel hallgató zsidókat a zsinagóga néhány tagja a városi vezetők elé vonszolja, és ezzel vádolja:²⁴ „Itt is megjelentek, akik az egész világot felforgatják! Jázón²⁵ befogadta őket, holott ezek mind a császár parancsai ellen cselekszenek, mert azt mondják, hogy van más király: Jézus” (vv. 6sk). A következő bekezdésben arról értesülünk, hogy „a testvérek még aznap éjjel elküldték Pált Szilással együtt Bereába”.

A zsinagógák léte és biztonsága a birodalmi adminisztráció központi és helyi képviselőivel ápolt jó viszony függvénye volt. Ezért a zsinagógáknak létérdeke volt, kivált Claudius ediktumának futótűzként terjedő híre hallatán, hogy a zsinagógákon belüli viszályt és nézeteltérést a minimálisra csökkentsék, és így elejét vegyék annak, hogy a birodalmi közigazgatás figyelmét felhívják magukra. A Jeruzsálemből, illetve Antiókhiaiból évekkel korábban megkezdett, pogányokat is tagjai közé fogadó zsidókeresztény misszióknak is érdekében állt, hogy a rendkívül törekeny helyi *ekklésziák* számára biztosítsa azt a védelmet, amelyet a zsinagógák mint *collegia licita*, törvényes társulások, biztosítani tudtak. Jeruzsálem és Antiókhia apostoli közösségei ezért indítottak küldötteket Galácia egyházai-ba és Filippibe olyan üzenettel, amely a zsinagógán belüli súrlódás elkerülését célozta, s ezért nem ítélte helytelennek, ha a pogány-

ságból megtért férfiak alávetik magukat a körülmetélésnek. E keresztény misszió tehát közvetlenül nem Pál tevékenysége ellen irányult. Az Apostol viszont úgy érzi, személye ellen irányuló kampány áldozata: „hamis testvérek”, „álapostolok” keresztelik útját és szándékait.²⁶

²⁶2Kor 11,26; Gal 2,4;
2Kor 11,13.

Amikor Pál vélhetőleg Kr. u. 55–56 (mások szerint 56–57) telén Korintusban a római keresztényeknek küldendő levelén dolgozik, már több mint húszéves missziós munka tapasztalatát tudhatja magáénak. Ez idő alatt mintegy tíz-tizenkét esztendeig Antiókhia keresztény közösségének a megbízásából dolgozott. Így jutott el többek között Galáciába, Filippibe, Tesszalonikába és Korintusba is. A valószínűleg Kr. u. 49-re datálható²⁷ jeruzsálemi apostoli zsinat Pál számára felszabadító és lendületadó döntéssel zárult: a pogány népek (*gójim*) között hirdetheti evangéliumát, a Jézus Krisztus személyében és sorsában minden embernek felkínált üdvösség páli értelmezését (Gal 2,1–10). Még ugyanebben az évben azonban életfordító törés következik be az Apostol életében: a Péterrel való antiókhiai konfliktus (Gal 2,11–14). Nem karakterbeli összeférhetlenség vagy személyes problémák torkollottak ebbe az összeütközésbe. Az ok és a tét a keresztény identitás keresése és megformálása volt. A kettőjük közötti véleménykülönbség a születő kereszténységen belüli sokszínű missziós stratégia és a széles skálán kirajzolódo missziológiai reflexió két árnyalata volt csupán. Az összeütközés nyomán azonban Pál magára marad. Antiókhianak is hátat fordít. Ismét nyugat felé indul, hogy folytassa az ott megkezdett munkát. Antiókhia egyháza azonban, úgy tűnik, továbbra is felelősnek érzi magát azokért a közösségekért, melyeket megbízásából és felhatalmazásával korábban Pál alapított.

²⁷Mások szerint Kr. u.
47-re, ismét mások
szerint viszont 51-re.

A Rómában kialakult *ekklésziák* jellege számos rekonstrukciós kísérlet dacára nehezen fókuszálható. A gyülekezetek összetételének és (együtt-)működésének a kérdése máig vita tárgya. Mi lehetett Pál célja a levél megírásával? Erre választ keresve szintén hipotézisek széles skálájával szembesülünk. Néhányan stratégiai megfontolásokban látják az Apostol szándékát: segítséget keres és remél a hispániai misszió számára. Mások szerint csupán be akar mutatkozni a címzetek előtt. Többen viszont úgy gondolják, inkább álláspontjáról kívánja meggyőzni őket. Ismét mások azon a véleményen vannak, hogy a feladóra árnyat vető hírek megelőzték a levél érkezését.²⁸ Következésképp Pál célja: *apologia pro vita sua*, tisztázni kell magát.

²⁸Róm 3,8: „Vagy talán
igaz az, amivel
rágalmaznak minket, és
amit állítanak némelyek?

Hogy tudniillik így
beszélünk: »Tegyük
a rosszat, hogy a jó
következzék belőle«?»

Úgy tűnik, nemcsak eladdig gördültek újra meg újra akadályok Pál római útja elé, hanem most, a levél írásakor is meg van győződve róla, egy másik útnak kell megelőznie a rómaid: Jeruzsálemba kell mennie (15,25–29). Pál szavai azonban ebben a szakaszban (15,22–33) meglehetősen ziláltak. Az apostol Rómába készül, hogy ott az Evangéliumot hirdesse. De vajon így nem mond ellen saját missziós elveinek is? Hiszen szükségképpen idegen alapokra fog építeni

²⁹Erről lásd Reimund Bieringer: *The Jerusalem Collection and Paul's Missionary Project: Collection and Mission in Romans* 15, 14–32. In: Armand Puig i Tàrrach et al. (szerk.): *The Last Years of Paul*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2015, 15–31.

³⁰David J. Downs: „*The Offering of the Gentiles*” in *Romans* 15, 16. JSNT 29 (2006), 173–186, 180.

³¹Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: *Paul and the Invention of the Gentiles*. JQR 105 (2015), 1–41, 28.

³²A magyar szakirodalomban bevett „zsidókeresztény”, „pogánykeresztény” terminusok esetlensége is jól tükrözi a problémát.

³³Paula Fredriksen: *Paul the Convert*. In: R. Barry Matlock (szerk.): *The Oxford Handbook of Pauline Studies* (megjelenés előtt), idézi Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 26.

³⁴Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 26.

³⁵Uo. 27.

(15,20). Egyrészt hangsúlyozza, keleten elvégezte a kapott feladatot, nincs többé hely számára. Másrészt elengedhetetlenül fontosnak tartja, hogy keletre hajózzék, hogy Jeruzsálembé menjen. A v. 25-ben útja célját is megjelöli: „a szentek szolgálatára” indul. A *collektáról*, a jeruzsálemi hívők javára végzett gyűjtésről szólva azonban mintha kicsinyíteni akarná a gyűjtésben betöltött saját szerepét.²⁹ Szavai azt sugallják, mintha a *collecta* gondolata Makedónia és Akhaia egyházaiból indult volna ki. Egyfelől tehát hangsúlyozza, a jeruzsálemi út a misszió folytatása szempontjából *sine qua non*. Ugyanakkor nem mond semmi konkrétat arról, miért elengedhetetlen, hogy ő maga vigye a gyűjtés eredményét Jeruzsálembé.

A *Róm* egyik meghatározó témája a mindenki számára felajánlott és hozzáférhető üdvösség. Sőt az értelmezés egyik meghatározó vonulata szerint Pál pogányok között végzett missziójának elsődleges célja a „szent és a profán közötti határok felszámolása” volt.³⁰ Úgy tűnik azonban, hogy ennek épp az ellenkezőjéről volt szó. Pál kényesen ügyelt arra, hogy különbséget tegyen szent és profán között. Viszont gyökeresen átrajzolta a kettő közötti határokat. Kétségtelen, úgy gondolkodott, hogy a jézushívők közösségének a tagjai egy alternatív világrend polgárai.

A korabeli judaizmusban sehol másutt nem rajzolódik ki olyan eszkatológikus távlat, amely oly sokat ígért volna a pogányoknak, mint Pál,³¹ aki körömszakadtáig ragaszkodott ahhoz a meggyőződéséhez, hogy a pogányok közül megtért hívők teljes jogú tagjai az *ekklésziának*. Az *ekklészia* pedig Istené, aki viszont Izrael Istene, valotta hasonló szilárdsággal. Ugyanakkor, s ezt is megingathatatlan meggyőződéssel képviselte, a pogányok anélkül lesznek teljes jogú tagjai az *ekklésziának*, hogy prozelitává lennének, azaz nem kell megtérniük a judaizmushoz. Más szóval ezek az *ekklésziához* csatlakozó pogányok zsidó nézőpontból — azaz Pál és a többi apostol szemszögéből — nem voltak sem prozeliták, sem „istenfélők”, vagyis nem lehetett őket semmiféle eladdig ismert kategóriába sorolni.³² Vagy ahogy Paula Fredriksen mondja: „azáltal, hogy nem kívánták meg, hogy a körülmetélés révén teljesen csatlakozzanak a judaizmushoz, az első apostolok ezeket a krisztusfélő pogányokat vallási és társadalmi szempontból egyaránt a senkiföldjére vezették”.³³ Pál abban talált megoldást,³⁴ hogy a bibliai *ethné* fogalmat individuális értelemben használva adott nevet és státuszt ezeknek az „ex-pogány pogányok”-nak, ahogy Fredriksen nevezi őket.

Pált az Evangélium — azaz a Krisztus-esemény értelmezése — vezette ismeretlen, fel nem térképezett területre. Hogy irányt találjon, szüksége volt egy új kategóriára. Ekkor alakult ki a *gój* fogalma³⁵ abban az értelemben, ahogy ezt a későbbi rabbinikus irodalomból is jól ismerjük. Kivált a *Róm*-ben és *Gal*-ben az *ethné* illetően használatának kulcsszerepe van ennek a fogalomnak — mint nem etnikai, individuális és általános értelmű terminusnak — a kialakulásában. S az is figyelemreméltó, hogy Pál nem pusztán

³⁶Uo. 1.

³⁷A LXX ezt többféleképpen fordítja: *allopoulosz*, *allotriosz* vagy *allogenész*.

³⁸Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 15sk. Szóhasználatának nincsenek párhuzamai sem Qumránban, sem a *Makkabeusok könyveiben*, sem más Pálnál korábbi dokumentumban.

³⁹Gal 3, 1; 2Kor 9, 4.

⁴⁰Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 17.

⁴¹Uo. 23.

⁴²Paula Fredriksen: i. m. 207.

⁴³Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 24.

⁴⁴Uo. 28. Ez utóbbi kategória ugyanis Pál számára, éppen gondolkodásmódjának a bibliai narratívába való ágyazottsága okán – jelesül a kiválasztás alaptétele miatt – megfoghatatlan lett volna. Ezért egzisztenciális szempontból lehetnek fenntartásaink Alain Badiou Pál-értelmezésével kapcsolatban. Erről lásd Bruce Worthington: *Alternative Perspectives beyond the Perspectives: A Summary of Pauline*

sporadikusan használja az *ethné* fogalmat, hanem érvelésének, gondolatmenetének kulcsfogalmává avatja.³⁶ Az Ószövetség nem használta a *gójim* (a *gój* többes száma) szót azoknak a megjelölésére, akik nem voltak *jehudim* ('zsidók'). Ennek kifejezésre a *nokhri*, 'idegen', szót használták.³⁷ Még egy olyan késői szövegben is, mint a Zak 8,22sk, egyetlen *jehudi* és a *gójim* kapcsolatáról hallunk, nem pedig egy *jehudi* és egy *gój* szembenállásáról.

Az *ethné* fogalmat használva Pál felülírja — s így érdektelenné teszi — az etnikai sajátosságokat. Ez a beszédmód pedig éppúgy szembeállítja a bibliai örökséggel, mint a korabeli zsidó gyakorlat-tal.³⁸ Valószínűleg azt is meghökkentőnek találták kortársai, hogy mennyire közömbös volt számára Kis-Ázsia etnikai sokszínűsége. De az is elvéthetetlen, hogy az *ethné* fogalom egész teológiai eszmefuttatásának a centrumába kerül. Pál, aki büszkén állítja, hogy „mindenkinek mindene lett” (1Kor 9,22), újra meg újra megfélekedezni látszik címzettjeinek etnikai, kulturális hovatartozásáról, és két emlekezetes szöveghelytől³⁹ eltekintve, valamennyi pogányságból megtért hívót az *ethné* terminussal szólítja meg, vagy utal rájuk.⁴⁰

Ez annál is inkább meglepő, mivel Pál magától értetődőnek tartja, hogy annak az Istennek, akiről beszél, továbbra is megmaradnak etnikai jellemzői, egyetlen nép történetében kirajzolódott identitása és megfogalmazódó tervei.⁴¹ Ugyanakkor Pál monoteizmusa határozottan kozmopolita vonásokat⁴² mutat. Az Isten, akiről beszél, a mindenség ura (vö. 1Kor 8,5sk), és a benne hívők közössége nem szerveződhet etnikai alapon.⁴³ Az is bonyolítja a helyzetet, hogy Pál megköveteli azoktól a nem zsidóktól, akik az *ekklésziához* csatlakoznak, hogy fordítsanak hátat őseik isteneinek. Más szóval ezek a „görögök” az *ekklészia* tagjaiként nem lesznek izraeliták, de már „görögök”-nek sem tekinthetők, mivel éppen az *ekklésziához* való csatlakozás semmissé tette az etnikai különbségek teológiai relevanciáját. A „görögök” már nem „görögök”, de „az egyetlen emberi”⁴⁴ képviselőiként sem lehet besorolni őket. Ezen a senkiföldjén hívja életre a *gój* fogalmát, és teszi egy olyan általános és individuális kategóriává, amely mindenkire vonatkozik, aki nem zsidó. A keresztesség jelentette azt a pillanatot, amikor egy pogány az *ekklészia* tagja s egyszersmind *gój* is lett. A megkereszteltek Krisztusban vannak, új teremtmények,⁴⁵ hangsúlyozza. Azért életbevágóan fontos számára a *gój* mint kategória, mert rámutat a Krisztus-esemény jelentőségére. Pál a Krisztus-esemény révén megvalósult megoldáshoz illő problémát artikulál,⁴⁶ s amikor saját meghívásán és küldetésén eszméledik, egy paradoxonnal szembesül: az *ekklészia* nem-zsidó tagjai éppen azért pogányok, mert már többé nem azok. Ezért szólítja a Rómában élő pogányságból megtért híveket is jóval azután, hogy az *ekklészia* tagjaivá lettek az *ethné* szóval.⁴⁷ Ennek a kategóriának a megteremtésével pedig egy új paradigmát hoz létre, ami által bennfoglaltan elutasítja — meghaladja — a bibliai szövegek által felmutatott két modellt: az etnopolitikait és az eszkatológikusait⁴⁸ egyaránt.

Studies that has Nothing to Do with Piper or Wright. CBR 11 (2013), 366–387, 368. Badiou olvasatával kapcsolatban jegyzi meg Stephen Fowl (*A Very Particular Universalism: Badiou and Paul.*

In: Douglas Harink [szerk.]: *Paul, Philosophy, and the Theopolitical Vision.* Cascade Books, Eugene, OR, 2010, 119–134, 131.): „Pál nem egy identitás nélküli szubjektum, hanem egy zsidó, aki abban az adott helyzetben, amelyben van, végiggondolja, mit jelent zsidónak lenni.”

⁴⁵2Kor 5,17; Gal 6,15.

⁴⁶Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 32.

⁴⁷1,13; 11,13.

⁴⁸Ishay Rosen-Zvi – Adi Ophir: i. m. 37. Az etnopolitikai modell számára a körülmetélés az egyetlen legitím módja annak, hogy valaki a zsidó közösség tagja legyen. Az eszkatológikus modellnek két változata is nyomon követhető az Ószövetségben. A radikális variáns szerint a népek el fogják fogadni Izrael Istenét (Iz 66,18–24). A mérsékelt változat szerint elfogadják Izrael Istenének a törvényét, de továbbra is imádják isteneiket (Iz 2,2–4).

Szükségképpen el kellett utasítania mindkettőt, mivel pontosan azt kívánták legitimálni, amin az Apostol túl akart lépni.

Róm 15,7–13

⁷Fogadjátok el tehát egymást, ahogyan Krisztus is elfogadott benneteket Isten dicsőségére! ⁸Én ugyanis ezt mondom: Krisztus a körülmetéltek szolgájává lett Isten igazságáért, hogy megerősítse az atyáknak adott ígéreteket. ⁹A népek pedig irtalmáért dicsőítsék Istent, ahogy meg van írva: *Ezért magasztallak téged a népek között, és ne vednek dicséretet zengek.*⁴⁹ ¹⁰Továbbá ezt mondja: *Örvendezetek, népek, az ő népével együtt!*⁵⁰ ¹¹Valamint: *Dicsérjétek az Urat minden népek, és dicsőítse őt minden nemzet!*⁵¹ ¹²Izajás pedig így szól: *Hajtás sarjad Izájának, és fölemelkedik, hogy uralkodjék a népeken, és a népek benne reménykednek.*⁵² ¹³A reménység Istene pedig töltsön el titeket a hitben teljesen örömmel és békével, hogy a Szentlélek ereje által bővelkedjete a reményben!

Miután egymás kölcsönös elfogadására szólította a címzetteket, Pál még egyszer összegezi személyes meggyőződését Krisztus szerepét illetően. Ezt követően négy szentírási idézetet olvasunk. Az első alanya ismét egyes szám első személyben szólal meg, és magasztalja Istent. Ki a beszélő, aki ezután a „népeket” is megszólítja? A negyedik idézetben Izajás próféta szól. Az a magyarázat tűnik meggyőzőnek, hogy a népeket maga Krisztus szólítja meg, s róla beszél a próféta is. Pál bravúrja, hogy úgy választja ki az idézett textusokat, hogy általuk az Írások, a TaNaK egészen a tanúságát segítségül hívja: idézi a Tórát (MTörv 32,43), a prófétákat (Izajás) és az írásokat (a két zsol-táridézet). A v. 13-ban megint az Apostol szavait halljuk, aki újra a címzettekhez fordulva fogalmazza meg, mit kér számukra Istentől.

A Messiás, emlékezteti a rómaiakat Pál, elfogadta közösségeik valamennyi tagját. Ő az, aki megerősíti az „atyáknak” — Izraelnek — adott ígéreteket. Ő teszi lehetővé, hogy a pogányok Izrael Istenét dicsérjék, sőt maga a Messiás az, aki az *ethné* között nyilvánosan magasztalja Istent. Más szóval ebben a bekezdésben felvázolt kommunikációnak három sarkpontja van: Krisztus, Izrael és a népek. Pál szavai szerint a Messiás küldetése nemcsak Izraelhez szól, ugyanis éppen azáltal teljesíti feladatát, hogy a népek és Izrael vele együtt dicsérik Istent. Az első három idézett szövegben magának a Messiásnak a hangját hallja az Apostol.

A vv. 7–13 szakasz szerkezete meglepő hasonlóságot mutat az előző bekezdésével (15,1–6). A címzettekhez intézett buzdítás alapja Krisztus példája. Mindkettőben egy vagy több szentírási idézettel illusztrálja érvelését Pál. Mindkét szakaszt az Apostol imája zárja. Tanulságos azonban azt is nyomon követni, miként szélesíti a horizontot a második egység. Míg az első a címzettek világát tartja szem előtt, a második Izrael és a pogány népek közösségét.

⁴⁹Zsol 17,50 (LXX).

⁵⁰MTörv 32,43 (LXX).

⁵¹Zsol 117,1.

⁵²Iz 11,10 (LXX).

⁵³„A hitben erőtlent fogadjátok el anélkül, hogy meggyőződésével vitába szállnátok!”

A görög szövegben a v. 7. elején található kötőszó (*dio*, 'ezért') jelzi, hogy vv. 7–13 a 14,1–15,13 konklúziójaként olvasandó. Pál itt tesz pontot a 14,1-ben megkezdett buzdítás⁵³ végére. A záradékban azonban már nem csak az „erősek” kapnak felszólítást, hanem a közösség egésze. Más szóval itt nemcsak a „gyengék” és az „erősek” szembenállásáról van szó, hanem az Izrael és a népek dichotómia meghaladásáról.

Továbbá a 15,7–13 szakasz lezárja azt a részt, amelyben Pál levonja teológiai reflexiójának (Róm 1–11) a keresztény életalakításra vonatkozó következményeit levonja (12,1–15,13). „Tehát Isten irgalmára kérlek titeket, testvérek, ajánljátok testeteket élő, szent és kedves áldozatul Istennek. Ez a hozzátok illő istentisztelet” (12,1). Ebben az istentiszteletben nemcsak az Evangéliummal összhangban lévő életvezetés kap helyet (12,2–15,6), hanem az távlat is, hogy Izrael és a népek az Örökkévaló magasztalásában találnak egymással is közösségre (15,7–13).

Végül olvashatjuk ez utóbbi bekezdést úgy is, mint a 1,18–15,13 záradékát, amelyben az egész eddigi érvelésen végigfutó témák ismét megjelennek. A 15,7–13 szakaszban kirajzolódó, Istent magasztaló közösség ellentétben áll azokkal, akik „megismerték Istent, mégsem dicsőítették” (1,21), akik „a halhatatlan Isten dicsőségét felcserélték halandó ember, madarak, négylábúak és csúszómászók képével” (1,23). Különösen kiáltó a disszonancia a 15,9 valamint a 2,24 között: „Bizony miattatok káromolják Isten nevét a pogányok között,⁵⁴ amint meg van írva”. A 3,4–8, illetve a Róm 9–11 szerint Isten igazságát és irgalmát árnyékolták be kérdések és kétségek. A 15,8sk alkalmasint ezért is említi újra ezeket a fogalmakat. Sőt azt mondhatnánk, a konklúzió annak nyomatékosításával, hogy a választott nép és a *gójim* együtt dicsérik Istent a levél alaptézisére rímel: „Nem szégyellem (...) az Evangéliumot, mert Isten ereje az, üdvösségére minden hívőnek: a zsidónak — elsőként — s a görögnek egyaránt” (1,16).

⁵⁴Iz 52,5.

⁵⁵A kérdés részleteiről lásd D. Alvarez Cineira: i. m. 348–363.

Amennyiben Pál római polgár⁵⁵ lett volna, Claudius ediktuma ellenére szabadon utazhatott volna a Birodalom fővárosába. Kr. u. 55–56 telén Korintusban, úgy érzi, már nincs munkaterület számára keleten (Róm 15,23). Claudius halálával minden valószínűség szerint a Kr. u. 49-ben kiadott ediktuma is érvényét veszítette. Pál számára felcsillant annak a lehetősége, hogy eljusson Rómába s onnét talán Hispaniába is. Újra átgondolja az általa hirdetett Evangélium tartalmát és következményeit. Kudarcaival számot vetve és reményeit latolgatva készül a Birodalom fővárosába. A *Róm*-ben is gondolatainak kifejtése közben nemcsak címzettjeinek helyzetét, konkrét problémáit tartja szem előtt, hanem azokat a minden *ekklészia* számára érvénnyel bíró felismeréseket, melyek a Krisztusban való hitből erednek. Ez utóbbiak teszi képessé nemcsak arra, hogy tűrje „balsorsa minden nyűgét s nyilait”, hanem arra is, hogy a helyi egyházakon belüli súrlódásokat és feszültségeket szélesebb távlatba állítsa, s annak a reményének adjon hangot, hogy a Messiás elérkezte s az Evangélium ereje esélyt ad az egész emberiségnek, hogy Isten dicséretében találjon közösségre.